

Firuz Ağa Camii 1491

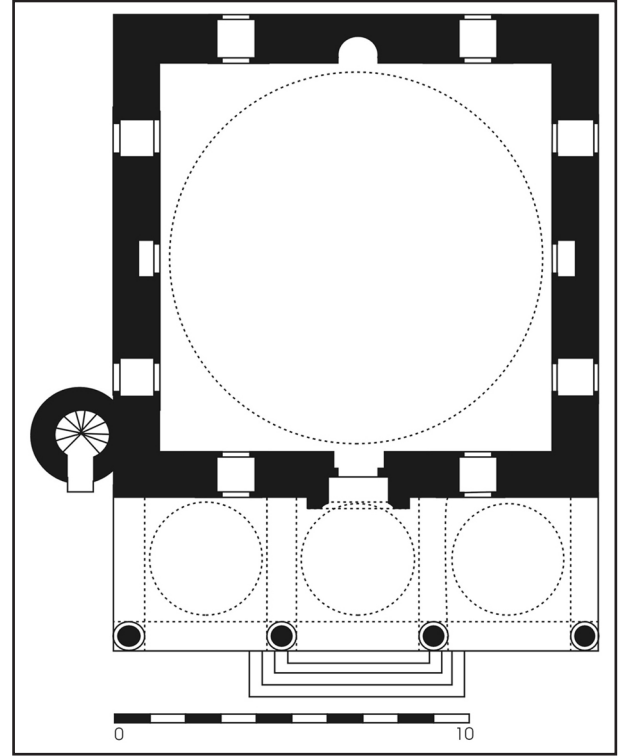
*Firuz Ağa
Camii'nin
Planı.*

*Kaynak: Türk
Sanatı Tarihi*

*Firuz Ağa
Camii'nin
gece
ışıklandırılmış
dış
görünümü.*

*Fotograf:
H.Veysel
Güleryüz.*

Divanyolu'nda, Sultan Ahmet Camii'nin karşısında, Sultanahmet tramvay durağının hemen yanında bulunan Fîrûz Ağa Camii 1491 yılında Sultan İkinci Beyazıt'ın Hazinedarbaşısı, bir anlamda Maliye Bakanı olan Fîrûz Ağa tarafından yaptırılmıştır. Caminin tek şerefeli minaresi inşa edilirken, ender bir uygulama yapılmıştır. Minare, diğer tek minareli camilerin aksine kibleye göre sol tarafa inşa edilmiştir. Minarenin bu şekilde inşasına ilişkin değişik söylentiler vardır. Bunlar arasındaki en güçlüsüne göre; İstanbul'un fethinden sonra yapılan ilk camilerden olan Fîrûz Ağa Camii'nin bulunduğu Sultahahmet Meydanı, Konstantiniye'nin önemli bir merkezidi. İstanbul'un yaklaşık yüzde 80'inin Rumlar'dan oluştuğu o dönemde, camii yapıldığı yerin sağında dikilitaşların bulunduğu tarafta Rumlar, diğer tarafında ise, şimdiki Divan yolu

caddesinin üst tarafında Müslümanlar çoğunlukta idi. Bu nedenle yakın çevrede oturan Rumlar ezan sesinden rahatsız olmasın düşüncesiyle minare, sol tarafa inşa edilmiştir. Osmanlı döneminin hoşgörüsünü yansıtan bu rivayetin yanı sıra başka bir rivayet de Fîrûz Ağa Camii'nin Müslümanların Mekke'de yaptıkları ilk camiye uygun olarak inşa edildiği yönündedir.

Minaresi solda olan camilere 14. yüzyılda sıkça rastlanılmamaktaysa da, minarelerin camilerin sağına inşa edilmesi gelenekselleşmiştir.

Tarihi ve Mimârîsi

Sarayın Hazinedarbaşısı, hazineden sorumlu olmasının yanı sıra seferlerde padişahın yanında bulunurdu. Cuma namazlarından önce de camiye gidip padişahın seccadesini yayardı. Secde yerine yüzünü birkaç kez sürüp padişaha zararı dokunacak bir tehlike olup olmadığını da kontrol ederdi.

Fatih Sultan Mehmed'in ölümünün ardından oğlu İkinci Bayezid tahta çıkmalı 10 yıl olmuştu. Dönemin Hazinedarbaşısı Fîrûz Ağa, Bizans'ın eski görkemli ana caddesinin baş

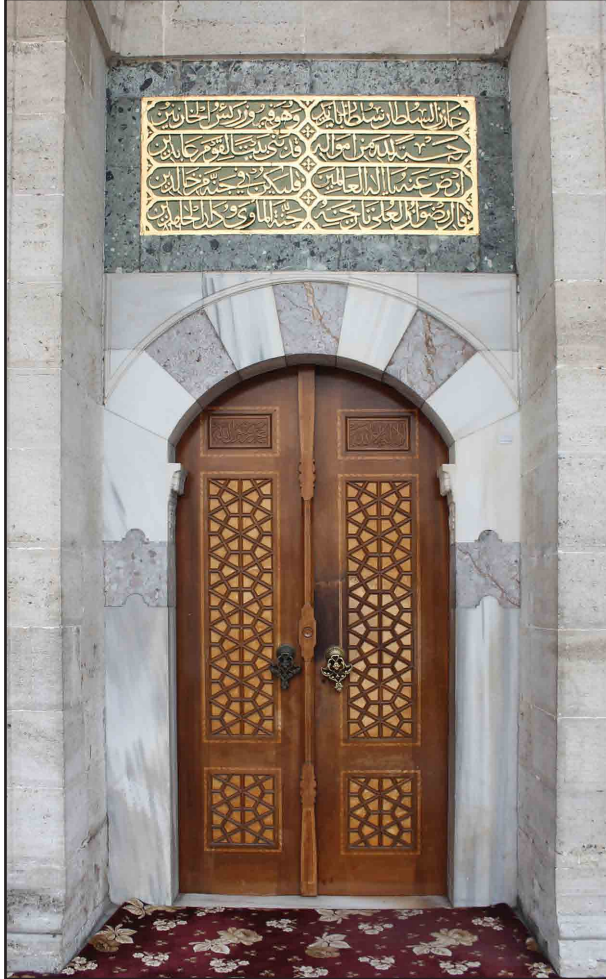
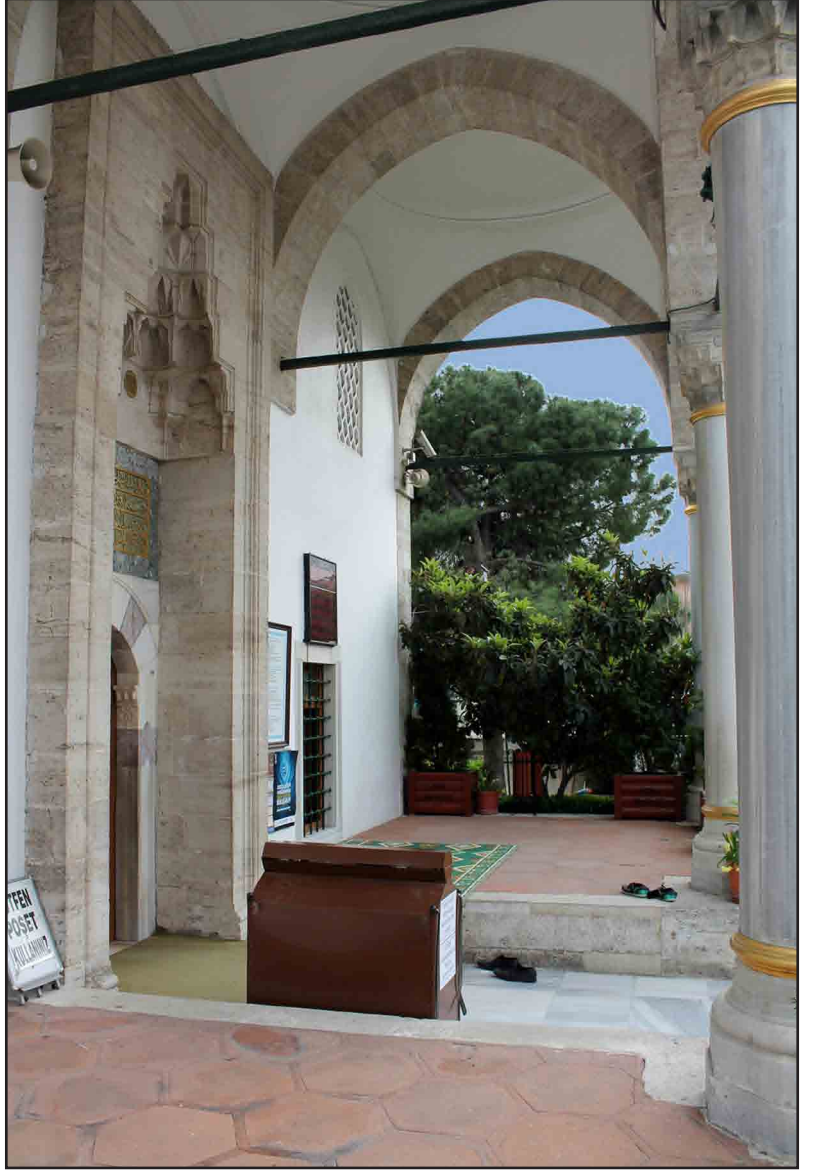
tarafına ve Ayasofya'nın çaprazına bu küçük camii yaptırmıştır. 1512 yılında hayata gözlerini yuman Fîrûz Ağa'nın mezarı da caminin bahçesinde bulunmaktadır.

Bahçedeki beyaz mermerden yontulmuş bu tek lahdin dört yüzünde gül demeti bulunmaktadır.

Bursa üslûbundan klasikleşmeye dönüşte geçiş dönemini gösteren bu cami küçük olmasına rağmen Bursa üslûbunun gelişimini göstermesi nedeniyle incelenmeye değerdir.

Bursa'daki Kanberler camiinin 1459 (H. 864) plânına benzeyen plâni kare şeklindedir. İçerisinde duvarların oluşturduğu dört köşenin üst kısımlarına dört bingî yerleştirilmiş ve böylece oluşan sekiz köşeli bir kasnak üzerine bir kubbe yerleştirilmiştir. Bu kubbe ve bingiler bizans mimarisinden farklıdır. Kubbe içeriden doğrudan bingilere oturmuş görünmektedir.

Dört sütun üstünde yükselen üç

kubbeli revaklar caminin merdivenli son cemaat yerini örtmektedir. Dış avluya giriş kapısı tramvay yolu üzerinde parmaklıklı bir duvardadır. Minaresi soldadır. Sağ tarafında bir tuvalet vardır. Bir görüşe göre, eskiden imparatorların at yarışlarını seyrettikleri Hipodrom'uh locası, Fîrûz Ağa Camii'nin bulunduğu yerdedir.

Camiin cümle kapısı küfeki taşından yapılmıştır. İstâlâktileri de çok temiz olarak bugüne kadar gelmiştir. İstâlâktil sarkıtlarının eteğinde ve tam ortasında beş ışıklı bir yıldız kabartması ve iki yanlarında da çok güzel bir kûfî hat ile birer tabak halinde yapılmış ve altınla yaldızlanmış iki madalyon ve altında da mozayikli oya gibi işlenmiş yine beş ışıklı bir

Firuz Ağa Camii'nin son cemaat yeri.

Fotograf: H.Veyssel Güleriyüz.

Firuz Ağa Camii'nin Cümle Kapısı.

Fotograf: H.Veyssel Güleriyüz.

Firuz Ağa Camii'nin cümle kapısı üzerindeki kitabe.

Alta; Firuz Ağa Camii'nin iç görünümü. Mihrab ve kürsü.

Fotografılar: H.Veyssel Güleriyüz.

yıldızın çevresini çerçeveyeleyen yuvarlak bir süs vardır.

Cümle kapısının kemeri kırmızı somaki ve beyaz mermerle örülmüştür. Cümle kapısının üstünde kırmızı somakiden bir çerçeve içinde dört satır halinde mermere hakkedilmiş Arapça manzum bir tarih kitabesi okunmaktadır.

Hadîatü'l Cevamî'de kitâbe ile ilgili aşağıdaki yazı yer almaktadır (Kitapta kitabenin ilk satırı ile son

satırı verilmektedir. Kitabımızda yer alan fotoğrafta ise kitâbenin tamamı görülmektedir.) :

* خازن السلطان سلطان بايزيد * وهو فيروز رئيس الخازنين *
* قال رضوان العلي تاريخه * جنة المأوى ودارا الحامدين *

۸۹۶

"hâzinü's-sultân-ı sultân bâyezid ve hüve firûz re'îsü'l-hâzinîn

*kâle resulânü'l-alâ târihe
cennetü'l-mâ'vî ü dârü'l-hâmidîn
896 (1491)"*

Çevirisi aşağıdaki gibidir:

"Bu binayı Sultan Bayezid'in hazinedarbaşısı Fîrûz Ağa kendi malından sarfederek, ibadet edecekler için yaptırdı. Alemlerin Tanrısı ondan razı olsun ve onu cennetine alsın."

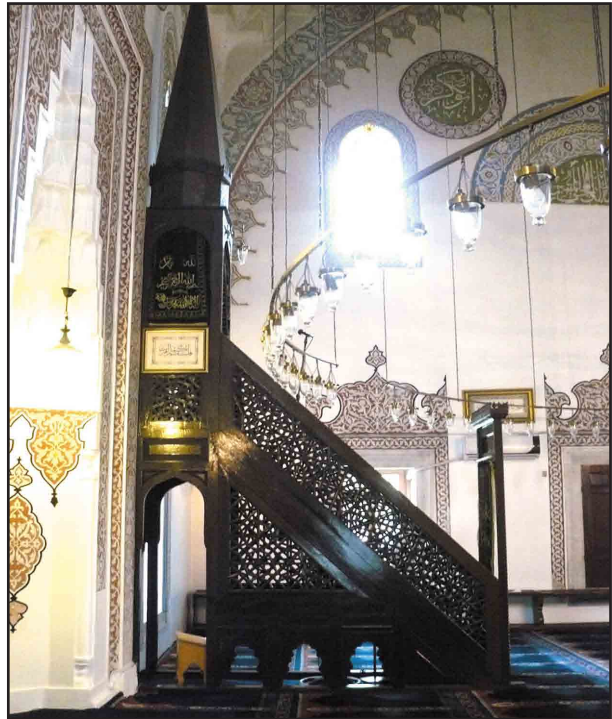
Bu kitabeden anlaşıldığı gibi, cami İkinci Bayezid'in hazinedarbaşısı Fîrûz Ağa tarafından H. 896 - M. 1491 yılında yapılmıştır. Bu kitâbeyi yazan da hat sanatında büyük bir gelişme gösteren hattat Şeyh Hamdullah efendidir.

Sağır tek kubbeli cami, dıştan dışı yaklaşık 13,5 metreye 13,5 metre ölçülerinde kare plânlı ve beyaz kesme taştan örülüdür. Cümle kapısı, camiyi küçük göstermemek ve fakat soğuk havalarda da içeriyi soğutmamak için küçük fakat, çok uyumlu ölçülerde yapılmıştır. Sekiz köşeli kasmağa oturan

kubbesiyle cami Bursa üslûbundadır. Bursa üslûbunun klâsik cami mimârisine doğru gelişimi açısından önemlidir. Tahtadan oyma minberi çok güzeldir. Camiye dört taraftan altı-üstlü dörderden on altı pencere ışık vermektedir. Kubbe, Fatihteki mimar Ayas camiinin

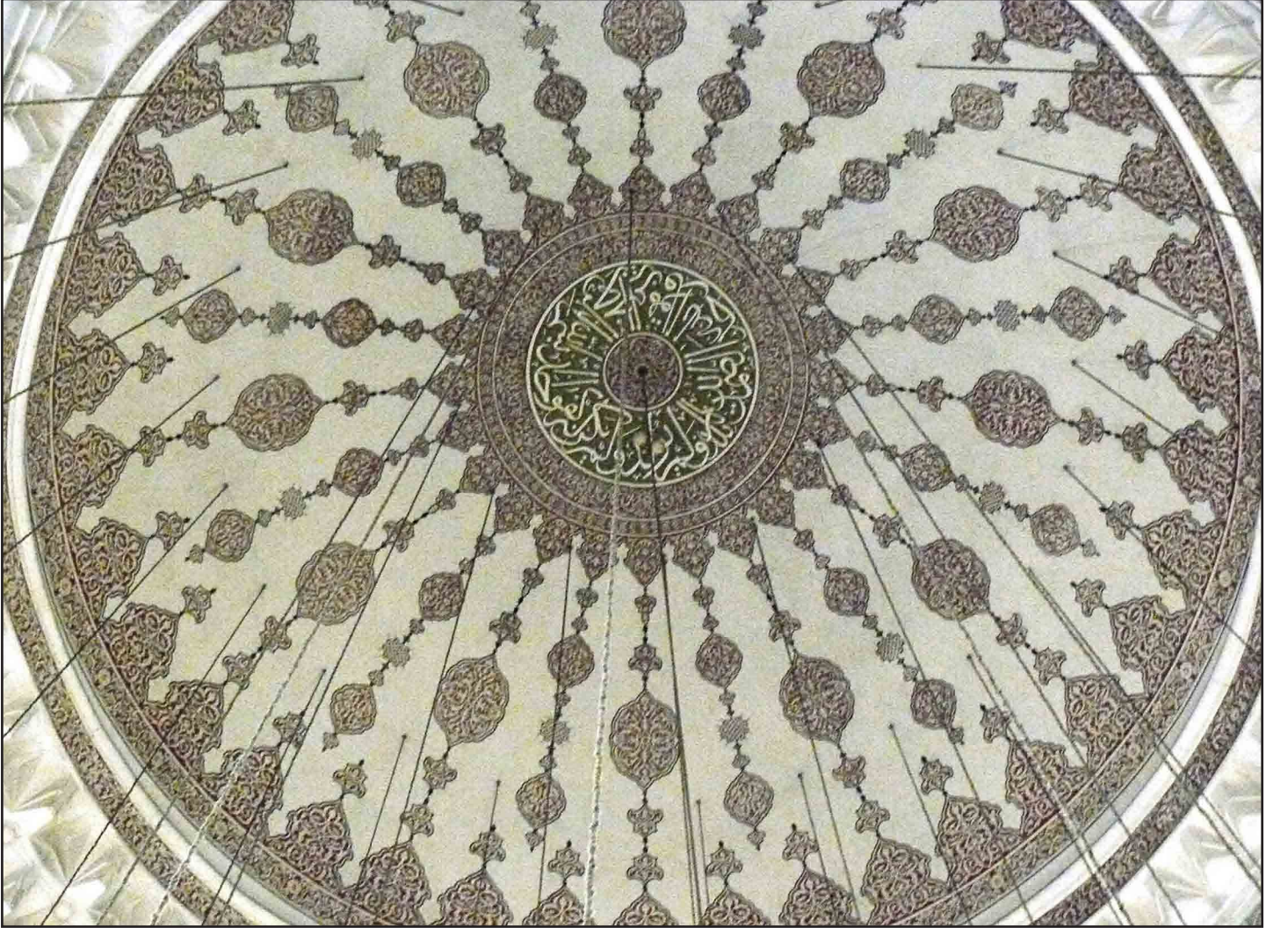
Firuz Ağa Camii'nin müezzin mahfeli ve balkonu ile cümle kapısının içeriden görünümü.

*Fotograf:
H.Veysel
Güleryüz.*

Firuz Ağa Camii'nin minberi.

*Fotograf:
H.Veysel
Güleryüz.*

Firuz Ağa Camii'nin kubbesi.

Fotograf: H.Veyssel Güleriyüz.

kubbesine çok benzemektedir.

Caminin en önemli özelliklerinden biri de kapısının üstündeki Şeyh Hamdullah'a ait olan celî sülüs kitâbedir. Şeyh Hamdullah'ın kalem-

inden çıkmış kitâbeler buradan başka İstanbul'da sadece Bayezit ve Davûd Paşa camilerini süslemektedir. Hat sanatının duayenlerinden Şeyh Hamdullah, hat yazısını Osmanlı üslûbuna çeviren çok önemli bir isimdir.

Divanyolu'nun genişletilmesinden önce daha büyük bir avlusu olan cami, kapısının üstündeki kitâbeden de anlaşılacağı gibi 1491 yılında, yani fetihden sadece 38 yıl sonra inşa edilmiştir. Bu cami inşa edildikten 120 yıl sonra Sultanahmet Camii inşa edilmiştir.

Fîrûz Ağa Camii'nin bir özelliği de uzun yıllardır ikinci ezanlarının Sultanahmet Camii ile karşılıklı olarak okunmasıdır. Önce Sultanahmet Camii müezzini ezana başlar, ardından Fîrûz Ağa'nın müezzini buna cevap verir şekilde ezanın aynı bölümünü tekrarlar. Her iki cami arasında

Firuz Ağa Camii'nin mihrabı ve minberi birlikte görülüyor.

Fotograf: H.Veyssel Güleriyüz.

karşılıklı olarak başından sonuna kadar ezan yankılı olarak okunurdu. Her iki caminin müezzini de seçme ve güzel sesli olduklarından, 5 dakika süreyle her iki caminin minareleri arasında iç titreten bir ahenk yaşanırdı.

Alman Çeşmesi ile Atmeydanı, bu iki caminin tam ortasında kaldığından, ezan sesleri en iyi bu bölgede dinlenir. Ayasofya'nın cami olduğu dönemlerde bu karşılıklı okuma şekli, Sultanahmet ile Ayasofya arasında yaşanırdı.

Fîrûz Ağa camininin mîmârîsi ile ilgili olarak, Prof.Dr. Celâl Esad Arseven aşağıdaki açıklamayı yapmaktadır:

"Bu küçük caminin mîmârîsinde vezne (ritme) büyük bir önem verilmiştir. Bu kadar küçük bir camide bile o zamanki mîmarların sanata ne kadar önem verdiklerini göstermek için biraz açıklama yapmayı yararlı görmekteyiz.

Kapının sağında ve solunda altlı üstlü pencereler vardır. Bunlardan alttaki iki pencere revak kemerlerinin tam merkezine gelmez. İlk bakışta bir simetri hatası gibi görünen bu durum aslında

cami içerisindeki düzeni sağlamak içindir. Yâni cami yan duvarlarının kalınlığı ile cami sahininin genişliğine eşit olan cephenin merkeze göre iki tarafında kalan kısımları içeride ve dışarıda da aynı olmadığı gibi mîmar, iç taraftaki düzeni sağlamak için dış düzeni fedâ etmekte bir sakınca görmemiştir. Çünkü dışarıda hiç bir vakit revak kemerlerinin tam merkezinde durularak bakılmayacağından bu düzensizlik göze çarpmaz.

Cephedeki yukarı pencerelere gelince, sorun başka türlü çözümlenmiştir. Bunlar, dışarıya göre düzenli yerleştirilmiş ve içeride alt ve orta pencereler arasında yapılan yüksekçe bir mahfil ile iki kısım birbirinden ayrılarak aşağıdaki pencereler yukarıdakilerden ayrılarak aynı düzey merkez üzerine gelmedikleri gözden saklanmıştır. Bu mahfil eskiden daha düzenliymiş. Eğer bu pencereler aşağıdaki pencerelerin merkezine gelecek şekilde konulmuş olsalardı düzen bozulmuş olacaktı."

Fîrûz Ağa Camii ile ilgili ilginç

Firuz Ağa Camii'nin son cemaat yeri gece ışıklandırılmış halde.

Fotograf: H.Veyssel Güleriyüz.

Tramvay yolu açılması nedeniyle eski yerinden nakledilerek camiin bahçesine taşınan Firuz Ağa'nın kabri.

Fotograf: H.Veyssel Güleriyüz.

bir bilgi de, mîmârının bilinmemesidir. Cami ondokuzuncu asrın sonunda İstanbul'da yıkıma yol açan depremde büyük hasar görünce, zamanın hükümdarı İkinci Abdülhamit tarafından, neredeyse, tepeden tırnağa yeniden inşâ ettirilmiştir.

Tramvayların meydana getirdiği sarsıntılar camiin minaresinde gözle görülebilen çatlaklar oluşturmuştur. Hasârın daha da artmaması için cami hizasındaki rayların altına kauçuk

döşenerek sorun bir az da olsa çözümlenmiştir. Tramvayın geçtiği yer önceden camiin dış avlusuydu ve burada kabirler vardı. Meydan düzenlemesi sırasında bunların hepsi kaldırılarak yalnızca mermerden yapılmış olan Fîrûz Ağa'nın kabri sembolik olarak caminin bahçesine yerleştirilmiştir. Temizliği ve bakımlılığıyla da dikkat çeken cami, sınırlı zamanı olanların ibadetlerini rahatlıkla yerine getirebilecekleri bir konumdadır.

Firuz Ağa Camii'nin avlusundaki küçük sebil.

Fotograf: H.Veyssel Güleriyüz.